

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران
حوزه علمیه فاطمه الزهرا (س)
شهرستان شیراز

تحقیق پایانی سطح ۲ (کارشناسی)

عنوان:

وحی و تجربه دینی

استاد راهنما:

سرکار خانم میرزایی

استاد داور:

سرکار خانم فلاح زاده

پژوهشگر

حبیبه شیبانی

بهار ۹۳

بِسْمِ تَعَالٰی

تحقیق پایانی با عنوان بررسی وحی تجربه دینی که توسط پژوهشگر محترم سرکار خانم حبیبہ شیبانی برای دریافت دانشنامہ سطح ۲ (کارشناسی) تدوین شدہ است. توسط ہیئت داوران مورد ارزیابی قرار گرفتہ در تاریخ..... با کسب رتبہ..... پذیرفتہ شدہ است.

استاد راهنما، سرکار خانم میرزایی ؛

استاد داور سرکار خانم فلاح زادہ؛

مدرسہ علمیہ فاطمہ الزہرا (س) شہرستان شیراز

مہر و امضاء مدیر مدرسہ

تحمیدیه:

سائش مخصوص خدایی است خداوندی که صورت کر صفحه می جهان و زیباکننده می صورت

زیبارویان آسمان هست.

خداوندی که خودش علت العلل است و نیازی به علت ندارد فرمانروایی که در سرزمین فرمانروایی او

هیچ تنهایی وجود ندارد.

تقدیم بہ

پیشگاہ ملکوٹی آن قلب عالم امکان،
صاحب العصر والزمان (عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف)

بانشکر:

از ہمسرعزیز و مہربانم و اساتید ارجمند سرکار خانم میرزایی و کلیہ می سرورانی کہ در گردآوری این مجموعہ،
حقیر را ہمراہی نمودند.

وجود خدایی را که مورد اعتقاد ادیان است، به اثبات برسانند و در مرتبه بعد، سایر باورهای مربوط به اوصاف و افعال خداوند و سایر عقاید دینی را توجیه کنند. اما تجربه دینی به مفهومی که مطرح گردید، عاجز از این گونه توجیه است و صرفاً می تواند عقاید دینی فرد صاحب تجربه دینی را، آن هم در دایره ای که به آن اشاره شد، موّجه سازد.

ممکن است کسی چنین استدلال کند که هرچند تجربه دینی به طور مستقیم صرفاً عقاید دینی فرد صاحب تجربه دینی را موّجه می سازد، اما از گزارش های متعدد و متواتری که از تجارب دینی وجود دارد، می توان برای عقاید دینی دیگر افراد توجیه آورد؛ بدین سان که بگوییم: تجارب دینی خاص آن قدر گزارش شده اند که رواج و شیوعشان همانند رواج و شیوع برخی از تجارب و ادراکات حسی است و همان گونه که در باب تجارب و ادراکات حسی (مانند وجود سرزمینی به نام ژاپن) تواتری حاصل شده که احتمال توطی بر کذب و دروغ گویی همه گزارشگران در آن راه نیست، در باب این دسته از تجارب دینی نیز احتمال عقلایی درباره دروغ گویی همه مدعیان نمی دهیم. بنابراین، می توانیم گزارش های این تجارب دینی را حمل به صحت کنیم و آن ها را مطابق اعتقاد گزارشگران بدانیم.

اما چنان که در نقد دیدگاه گاتینگ نیز مطرح گردید، گزارش های مربوط به تجارب دینی آن قدر از تنوّع و تکثر و تعارض برخوردارند که بر خلاف دید بسیاری، نمی توان هسته مشترکی میان آن ها یافت. اینجاست که ناگزیر باید تنها توجیه عقاید دینی خود شخص صاحب تجربه دینی را پذیرا شویم و بیش از آن پا را فراتر ننهیم. اما توجه داریم که این طریق به تنهایی نمی تواند حقانیت یک دین را برای دیگران به اثبات برساند. حداکثر کاربرد آن، این است که خود صاحب تجربه را به یقین می رساند و آنچه او تجربه کرده است برایش حجت است؛ لیکن برای اینکه فرد بتواند تجربه های الوهی را از تجارب شیطانی تمیز دهد، باید تجارب خود را با میزان برهان و استدلال عقلی نیز بسنجد. در صورتی که استدلال عقلی آنها را رد نکند، حجّیت آن به اثبات می رسد.

آن چه امروزه به عنوان برهان تجربه دینی با تقریرهای گوناگون توسط چون آلستون و سویین برن مطرح می شود، متناسب با فضای معرفتی و فرهنگی مغرب زمین است. آنان برای رفع تعارض میان علم و دین خواسته اند از نظریه ی تجربه دینی استفاده کنند و اشتباهات برخی گزاره های دینی را به اشتباه بودن گزارش پیامبر از تجربه دینی خود نسبت دهند این امر دلیل نمی شود که ما با عقیده ای که به عصمت انبیا داریم آن را قبول کنیم اما این امر دلیل بر بطلان اصل نظریه هم نمی شود. رواج و اهمیت یافتن برهان تجربه دینی بر وجود خداوند در میان فیلسوفان دین غربی به ویژه تاکید فیلسوفان معتقد به خدا بر آن متأثر از بستر معرفتی و فرهنگی خاصی است، که پس از رنسانس و به ویژه در دو قرن اخیر بر غرب گذشته است. در میان فیلسوفان و متکلمان مسلمان چنین برهانی رسمیت و رواج نداشته است، هر چند ادله ای بر وجود خدا اقامه شده است که قابل مقایسه با پاره ای از تقریرهای برهان تجربه دینی می باشد. در عین حال می توان برهان تجربه دینی را متمم و تکمیل کرد و در مواجهه با کسی که مبانی معرفت شناختی فیلسوفان اسلامی را نمی پذیرد و در فضای معرفت شناسی غربی می اندیشد از باب جدال به احسن از آن استفاده کرد. خلاصه بحث اینکه علمای مسلمان در مورد وحی قرآنی قائل به نظریه افعال گفتاری هستند و معتقدند، عین الفاظ عربی قرآن هم از جانب خداست، اما در مورد وحی غیر قرآنی پیامبر و وحی مربوط به دیگر هر سه نظریه مطرح شده در مورد حقیقت وحی را محتمل می دانند، اما ممکن است در پذیرش هر نظریه بر اساس دیگر عقاید خود دست به تقریر جدید بزنند.

منابع و مأخذ

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

- ۱- اقبال لاهوری، محمد، احیای فکری دینی در اسلام، ترجمه احمد آرام، تهران: کانون نشر و پژوهش های اسلامی.
- ۲- جوادی آملی، عبدالله، تجربه دینی، مترجم عباس یزادنی، چاپ دوم، قم: کتاب طه، ۱۳۸۳.
- ۳- _____، وحی و نبوت، تهران، اسراء، بی تا.
- ۴- _____، تسنیم، ج ۶، قم: اسراء، ۱۳۸۲.
- ۵- _____، تفسیر موضوعی قرآن کریم، ج ۱۳، قم: اسراء، ۱۳۸۱.
- ۶- _____، دین شناسی، قم: اسراء، ۱۳۸۶.
- ۷- _____، شریعت در آیه معرفت، قم، اسراء، ۱۳۸۷.
- ۸- جیمز، ویلیام، دین و روان، ترجمه مهدی قائمی، چاپ اول، تهران: نشر کتاب، ۱۳۴۳.
- ۹- جیمز، ویلیام، دین و روان، قم: دارالفکر، ۱۳۷۲.
- ۱۰- ریموند یوپر، کارل، منطق اکتشافات علمی، ترجمه سید حسین کمالی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، بی تا.
- ۱۱- سروش، عبدالکریم، بسط تجربه نبوی، تهران: صراط، ۱۳۷۸.
- ۱۲- _____، سنت و سکولاریسم، تهران: موسسه صراط، بی تا.
- ۱۳- _____، صراط های مستقیم، چاپ اول، تهران: صراط، بی تا.
- ۱۴- _____، کلام محمد، گفتگو با دکتر سروش درباره قرآن، بی جا: بی نا، بی تا

۱۵- سعیدی، محمد باقر، تحلیل وحی از دیدگاه اسلام و مسیحیت، چاپ اول، تهران: موسسه فرهنگی اندیشه، ۱۳۷۵.

۱۶- صادقی، هادی، درآمدی بر کلام جدید، قم: معارف، بی تا، ص ۲۴۵-۲۵۰.

۱۷- فروغی، محمد علی، سیر حکمت، در اروپا، چاپ اول، تهران: البرز، ۱۳۷۵.

۱۸- فضل الله، محمد حسین، من وحی القرآن، بیروت: دارالملاک، بی تا.

۱۹- فعالی، محمد تقی، تجربه دینی و مکاشفه عرفانی، چاپ دوم، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.

۲۰- قائمی نیا، علیرضا، تجربه دینی و گوهر دین، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۱.

۲۱- _____ وحی و افعال گفتاری، چاپ اول، انجمن معارف اسلامی، ۱۳۸۱.

۲۲- گودی، آلن، پاتن برگ، الهیات تاریخی، ترجمه مراد فرهادپور، تهران: صراط، بی تا، ص ۳۵.

۲۳- مایلز، توماس ریچارد، تجربه دینی، ترجمه جابراکبری، تهران: سهروردی، ۱۳۸۰.

۲۴- مصباح یزدی، محمد تقی، آموزش فلسفه، ج ۱، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۴.

۲۵- هوردن، ویلیام، راهنمای الهیات پروتستان ترجمه میکائیلیان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۸.

۲۶- هیگ، جان، فلسفه دین، ترجمه بهرام راد، چاپ اول، تهران: بین المللی الهدی، ۱۳۷۲.

منابع عربی

۲۷- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: بی تا، ۶۳۰-۷۱۱ هـ ق.

۲۸- راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد بن فضل، مفردات و الفاظ قرآن، ترجمه سید

غلامرضا خسروی حسینی، چاپ سوم، تهران: مرتضوی، ۱۳۸۳

۲۹- صدر، محمد باقر، دروس فی علم الاصول، ج ۱، بی جا: نشر الاسلامی السابعة، ۱۴۲۷ هـ ق.

۳۰- طباطبایی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۷، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۶.

۳۱- فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، تهران: اسوه، ۱۴۱۴.

۳۲- قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۷، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۴ هـ ق

۳۳- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲.

مقالات

۳۴- سبحانی، جعفر، هرمنوتیک، مجله تخصصی کلام اسلامی، شماره ۳۷، سال دهم

بهار ۱۳۸۰.

۳۵- شیروانی، علی کتاب ماه شماره ۲۵ «ضرورت پیروی از شریعت در سلوک عرفانی».

۳۶- عباسی، ولی الله، وحی و تجربه دینی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، شماره ۳۸، ۱۳۷۳.

۳۷- قسبات، فصلنامه علمی-پژوهشی در حوزه فلسفه و دین و کلام جدید، پژوهشگاه فرهنگ

و اندیشه اسلامی، شماره ۴۸.

۳۸- لگنهاوسن، محمد، نقد و نظر، سال ۹، شماره ۳ و ۴.

۳۹- معرفت، محمد هادی، گفت و گویی پیرامون وحی، مجله معرفت، شماره ۶۰.

۴۰- مقاله مقایسه میان سه رویکرد تفسیری در فهم قرآن و عهدین، قسبات، شماره ۲۹،